

Sürecin ötesinde Barış?

Audra Mitchell

Soğuk Savaş sonrası barış inşası, demokrasi, yönetim, kalkınma ve güvenlik konusu haline getirmeyle ilgili bir dizi sürecin sorunsuz işleyişi ile giderek daha fazla örtüşmektedir. Bununla birlikte, bu yaklaşımlara yönelik eleştiriler, bu yaklaşımların liberal-demokratik normlarına odaklanma ve onların altında yatan süreçsel mantıkları görmezden gelme eğilimindedir. Bu makale, barış inşasına ilişkin sürecin iki yönünü sorunsallaştırıyor: günlük beşeri faaliyeti barışın dayandığı temel olarak kabulü ve şiddeti süreç karşıtı olarak inşa etmesi. Amacı, barış inşası bağlamında uluslararası ve yerel aktörler arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamak için bir araç olarak süreç eleştirisini sunmak ve böylece "liberal barış" tartışmasını zenginleştirmektir. Arendt, Deleuze ve Guattari'ninki de dahil olmak üzere normatif siyaset teorisinden yararlanan makale, bu iki meselenin ortaya çıkardığı sorunların çağdaş barış inşası ile ilgili bir dizi endişeyi açıklamaya nasıl yardımcı olabileceğini ve süreçsel mantığa bu denli bağımlı olmayan veya onları bozan eylemlere karşı olmayan barış biçimleri tasavvur etmek için başlangıç noktaları sağlayabileceğini aslında barışın radikal olarak farklı versiyonlarını gerçekleştirme girişimleri olabileceğini göstermektedir. Bunu yaparken, mevcut "liberal barış" eleştirilerinin sunduğu perspektifleri genişletir ve zenginleştirir.

Anahtar Kelimeler: Hannah Arendt, barış, süreç

Soğuk Savaş sonrası dünyada barış inşası, dönüştürücü *süreçlerin* yaratılmasıyla giderek daha fazla örtüşmektedir. Bu süreçlerin *nasıl* ve *neyi* dönüştürdüğüne büyük önem verilir, hatta çatışma dönüşümüne ilişkin söylemlerde bu tür bir dönüşümün eylemler veya olaylar değil, ancak süreç yoluyla gerçekleşebileceği varsayılır. Bununla birlikte, süreçsel mantığa ve bu mantık silsilesinin barışı inşa etmedeki kurucu rolüne çok daha az dikkat edilmektedir. "Barış süreci" terimi sadece retorik değildir: Bu makalede tartışılacağı gibi, çağdaş barış inşası, demokrasi, yönetim, sosyo-ekonomik kalkınma ve güvenlikleştirmeye ilişkin ilişkili olanlar da dahil olmak üzere, iç içe geçmiş birkaç süreç mantığına dayanmaktadır. Bu süreçlerin her biri, insan praksisini dönüştürücü süreçleri yaratacak ve sürdürecektir şekilde yapılandırılarak çalışır.

Bu bağlamda, barış kelimesinin tam anlamıyla *işlenmektedir*: çatışma ve barışın tezahürleri, nihai olarak arzu edilen durumları üreten veya oluşturan sistemler veya "makinelere" tarafından "üzerinde çalışılan" malzeme haline gelir. Ana akım barış inşasına yönelik mevcut eleştirilerin ana hatları, barış müdahalelerinde yer alan süreçlerin menziline ve kapsamını, bazı durumlarda da bunların etkilerini ve yarattıkları güç ilişkilerini belirlemeye yardımcı olmuştur. Yine de bu eleştirilerin ortaya çıkardığı sorunlardan bazıları, normların işlevselliğinden veya belirli ideolojiler karşısında iktidarın etkilerinden çok, içinde yer aldıkları süreçsel mantıklarla daha doğrudan ilgili olabilir. Özellikle, yerel aktörler arasında faillik eksikliği veya kaybı, barış süreçlerinin yerel "sahiplik" duygusu, uluslararası aktörlerin genellikle evrenselci normları ile yaşanan insan ihtiyaçları arasındaki ayırım, yerel örf, adetler ve geleneğin yok edilmesi ve şiddetin tekrarlanması ya da ortaya çıkması, burada tartışılan süreçsel mantığın belirtileri olabilir. Dahası, süreçsel mantıklar, anti-süreci şiddet eylemleri veya tehditleri olarak inşa eder ve temel çerçevelerinin dışında kalan veya hatta onları parçalayan, ancak çoğul veya yeni barış biçimleri sunabilen radikal muhalefet eylemlerini engeller. Bu nedenle, "liberal barış" tartışmasını genişletmek ve "post-liberal" barış biçimlerinin olasılığını keşfetmek için, mevcut ana akım barış inşasında sürecin rolünü ve sürecin ötesinde barış biçimlerini hayal etme ve gerçekleştirme olasılığını değerlendirmek gerekir.

Audra Mitchell, Simon Tormey ve Susan McManus'a (dolaylı ama değerli katkıları için), Liam Kelly'ye, Ekim 2009'da yapılan *Millennium 'Liberalizmden Sonra'* Konferansı katılımcılarına ve bu esere katkılarından dolayı iki anonim eleştirmene teşekkür eder.

Ana Akım Barış İnşası: Liberalizmden “Yöneltilen” ve Liberalizm “Bağlamında” Eleştiriler

Genel olarak, liberal-demokratik barış inşasına yönelik ana akım eleştiriler iki odak noktası etrafında değişmektedir. İlki, barış müdahalelerini liberal-demokratik kurumları, uygulamaları, değerleri ve normları uygulama yetenekleri temelinde değerlendiren liberalizmden *yöneltilen* eleştirileri içerir. İnsan hakları standartları, hukukun üstünlüğü, işleyen bir devlet ve güvenlik sistemi, verimli ve gelişen pazarlar ve demokratik uygulamaları desteklemesi öngörülen STK'lardan ve diğer hükümet dışı kurumlardan oluşan güçlü ve sağlam bir sivil toplum açısından eksiklikleri vurgulama eğilimindedirler.

¹ Liberalizm *bağlamındaki* eleştiriler, işlevlerin normlarla ilişkisi veya normların gerçekleşme derecesi ile ilgilenme eğilimindedir. Sonuç olarak, birçok durumda barışla ilişkili süreçlerin ve bunların nasıl ortaya çıkması gerektiğinin ayrıntılı açıklamalarını vurgular ve sağlarlar.

İkinci bir yaklaşım, liberal-demokratik barış inşasının *eleştirilerini* içerir. Savunucuları, bu paradigmayı, kendi ideallerini daha yerel meseleleri, ihtiyaçları ve gelenekleri dışlama veya yok etme noktasına getirdiği ya da beşeri memnuniyet ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine karşı koyabilecek dışsal, aşkın veya seçkinlerin yönlendirdiği bir süreç olduğu iddiasıyla eleştirme eğilimindedir.² Bu perspektiften, bir barış müdahalesinin geçerliliği ve etkinliği, dış normların dayatılması, yerel katılım veya faillik eksikliği ve liberal kalkınma ve yönetim biçimlerinin potansiyel olarak yıkıcı etkileri ile gölgelenir. Ana akım liberal yaklaşımın doğrudan sosyal veya radikal-demokratik bir eleştirisini sunmanın yanı sıra, bu bakış açısı, genellikle mevcut paradigmanın “melezleştirmeleri” yoluyla yaratılan çoğul barış biçimlerinin veya kavramlarının gelişimine bakar.³

Bu yaklaşımlar daha çok bu normları belirlemek, bunlara karşı çıkmak ve onlara meydan okumakla ve çoğu durumda onları çoğullaştırmaya çalışmakla ilgilenir. Yerel aktörler adına iktidar eleştirilerinin⁴, içkin eleştirinin⁵ ve faillik çabalarının kullanılması çağrısında bulunuyorlar.⁶ Bunu yaparken, liberalizm eleştirileriyle tanımlanan süreçlerin güç ve kontrol kullanımını nasıl etkilediğini veya failliği nasıl kısıtladığını ve bunun ortaya çıkarabileceği normatif sorunları araştırıyorlar. Sonuçta ortaya çıkan barış türü (veya bu etkilerin barış inşası süreçlerini ne ölçüde oluşturduğu) üzerindeki belirli mantığın etkilerine uyum sağlarlar. Bununla birlikte, ana akım barış inşasında işleyen bir dizi süreci ve süreçsel mantığı ortaya çıkarsalar da, bu süreçlerin belirli bir ideolojiye yönelik araçsallaştırılmış iktidar

---

¹ Bkz., örn., Boutros Boutros-Ghali, *Agenda for Peace* (New York, United Nations, 1992); Ho-Won Jeong, *Peacebuilding in Postconflict Societies* (Boulder, CO: Lynne Rienner, 2005); Roland Paris, *At War's End: Building Peace after Civil Conflict* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004); Michael W. Doyle and Nicholas Sambanis, *Making War and Building Peace* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2006).

² Bkz., örn., Johan Galtung, *Peace by Peaceful Means* (London: Sage, 1996); Vivienne Jabri, *Discourses on Violence: Conflict Analysis Reconsidered* (Manchester and New York: Manchester University Press, 1996); John Heathershaw, 'Unpacking the Liberal Peace: The Dividing and Merging of Peacebuilding Discourses', *Millennium – Journal of International Studies* 36 (2008): s.: 597–621; Oliver P. Richmond, *The Transformation of Peace* (Basingstoke: Palgrave, 2005).

³ Roger MacGinty, 'Indigenous Peace-Making versus the Liberal Peace', *Cooperation and Conflict* 43 (2008): s.: 139–63; Oliver P. Richmond and Jason Franks, *Liberal Peace Transitions* (Edinburgh: University of Edinburgh, 2009).

⁴ Mark Duffield, *Development, Security and Unending War* (Cambridge: Polity, 2007),

⁵ Vivienne Jabri, *War and the Transformation of Global Politics* (Basingstoke: Palgrave, 2007)

⁶ Oliver Richmond and Jason Franks, *Liberal Peace Transitions*; Michael Pugh, 'Transformation in the Political Economy of Bosnia since Dayton', *International Peacekeeping* 12 (2005): s.: 448–62.

kanalları olarak kullanılma eğilimine odaklanırlar. Liberalizmin ideolojilerine ve spesifik tekniklerine (örneğin, piyasalaştırma veya yönetim) odaklanarak, bu güç ilişkilerinin yaratılması ve sürdürülmesinde süreçsel mantığın rolünü keşfedilmemiş bırakma eğilimindedirler.

Kendi normatif ve ideolojik konularından, her iki bakış açısı da çağdaş barış inşası süreçleri ve bunların altında yatan normlar, etkiler ve güç ilişkileri ile bağlantılı bir dizi sorunu tanımladı. Çok farklı konuları vurgulamalarına rağmen (yukarıya bakınız), her iki yaklaşım da temel sorunlar olarak yerel "sahiplik" eksikliğini veya yerel aktörlerin barış süreci karşısında failliğini, çatışma müdahaleleri sırasında şiddetin tekrarını ve/veya "yeni" ya da giderek artan şiddet biçimlerinin ortaya çıkmasını tanımlamayı şiddet olaylarını belirlemede ortak bir zemin olarak görmektedir. Bu sorunların kaynaklarını ve tezahürlerini tam olarak anlamak (her iki eleştiri akımının da amacıdır) ve çoğul barış biçimleri tahayyül etmek gibi daha radikal bir hedefe (liberalizm bağlamında getirilen eleştirilerin amacı) hitap etmek için bu eleştiri silsilesinin süreçsel mantığa, bunların çatışmayı "dönüştürme" üzerindeki rolüne ve ana akım barış modellerini oluşturma biçimlerine yönelik vurgusunu değiştirmek gerekir. Bu yaklaşım aynı zamanda bu eleştirilerin liberal-demokratik odağının ötesine geçerek, tamamı süreçsel mantığa dayanan sosyal-demokratik, siberetik ve bürokratik yaklaşımlar gibi çağdaş barış inşasına yardımcı olan diğer paradigmaları değerlendirmeyi mümkün kılar.

Çatışma Dönüşümü ve Barış Süreci

"Barış süreci" terimi, basit bir şekilde dillere pelesenk olmuş "klişe" veya zekice kurgulanmış bir aliterasyon değildir. Çağdaş barışın altında yatan mantığın, aracılığıyla uygulandığı tekniklerin ve yukarıda tartışılan öğelerin her biri üzerindeki etkilerinin şaşırtıcı derecede müstakim bir açıklamasıdır. "Süreç" kelimesi, geleneksel devlet inşasının algılanan katılığının aksine, politika söylemlerinde akışkanlığı ve dinamizmi ifade etmek için kullanılır. Aynı zamanda, şiddetin beraberinde getirdiği ani ve genellikle toptan değişimin aksine, kademeli, artan ilerleme fikrini uyandırmak içindir.⁷ Bu varsayım altında, ana akım barış müdahalelerinin temel amacı, mevcut çatışma süreçlerini şiddetten uzaklaştırıp söz konusu normlara ve kurumlara (yeniden) kanalize edebilecek veya yönlendirebilecek süreçler yaratmaktır.

Bu mantığı incelemeden önce, yaklaşım süreci için kavramsal bir çerçeve ortaya koymakta fayda var. En temelde, süreçlerin: (1) dinamik, (2) ardışık veya zamansal olarak deneyimlenen, (3) mantıksal veya tutarlı bir rasyonalitenin ifadesi, (4) sürekli (yani tek bir olay çerçevesinde kapsanmayan), (5) üretken ve/veya yalnızca kendilerinden olsa bile bir şeyi oluşturan ve (6) tüketen - yani üzerinde çalışılacak veya dönüştürülecek malzemeler gerektiren şekilde algılandığını varsayacağım. Kısacası, süreci, bir sistem veya "makine"⁸ aracılığıyla, biçimini veya kurucu öğelerini değiştirmek ve böylece enerjiyi veya (öz)-neslinin potansiyelini açığa çıkarmak amacıyla bir dizi koşula veya malzemeye bir mantığın uygulanması olarak tanımlayacağım. Göreceğimiz gibi, bu tür süreçlerin "ürünü"nü, özellikle post-modern dönüştürücü süreçler durumunda (aşağıya bakınız) sürecin kendisinden ayrı veya farklı olması gerekmez.

Gerçekten de süreçsel mantıklar, yalnızca çağdaş barış inşası modernleşme süreçleriyle (piyasa temelli ve kurumsal gelişme odaklı süreçler de dahil olmak üzere) meşgul olduğu için değil, aynı zamanda barış inşası alanında çatışma dönüşümü kavramı etrafında kaynaşmış olan süreçlerle dönüşümün birleştirilmesi nedeniyle çağdaş barış inşasının merkezi haline gelmiştir.⁹ Avrupa Birliği

⁷ Hugh Miall, *Emergent Conflict and Peaceful Change* (Basingstoke: Palgrave, 2007); John Paul Lederach, *Moral Imagination: The Art and Soul of Peace-Building* (Oxford: Oxford University Press, 2005).

⁸ Gilles Deleuze and Felix Guattari, *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia* (London: Continuum, 2007).

⁹ Oliver Ramsbotham, Tom Woodhouse and Hugh Miall, *Contemporary Conflict Resolution*, 2. baskı (Cambridge: Polity Press, 2005).

gibi "dönüştürücü" barış inşası aktörleri bu süreçleri ekonomiyi, siyasi kurumların seçim prosedürlerini ve sivil toplumu yeniden yapılandırmanın bir aracı olarak kullanıyor. Avrupa Birliği, sözde dönüştürücü süreçleri Kuzey İrlanda, Bosna-Hersek, Kosova ve Kıbrıs'taki müdahalelerinin merkezinde yer alan en önemli öge gibi ele aldı.¹⁰ Çatışma dönüşümü olarak barış inşası fikri, Birleşmiş Milletler'in Doğu Afrika'dan Doğu Timor'a kadar uzanan alanlardaki en son barış inşası politikalarını da giderek daha fazla etkiledi ve bu fikir aynı zamanda militarize grupları dönüştürmek için uygulanan "DDR" (silahsızlan(dır)ma, terhis, yeniden bütünleşme) çabaları¹¹ da dahil olmak üzere yoksulluğun dönüşümü ve sosyal kalıpların yeniden üretimi sürecine dayanan insani güvenlik çabaları ve teknolojileri gibi özel girişimlere odaklandı.¹²

Çatışma dönüşümünün geniş paradigması, süreç-boyunca-dönüşüm ilkesini çatışma koşullarını değiştirme amacına uygulamaktadır. Çatışmanın algılanan nedenlerini hedeflemek için aşağıda sıralananların dahil olduğu bir dizi özel süreci teşvik eder: çatışan gruplar arasında üçüncü taraflarca profesyonel arabuluculuk;¹³ diyalog veya kamusal tartışmalar;¹⁴ çatışan taraflar arasındaki etkileşim;¹⁵ ve barışçıl değişim ve arabuluculuk getirmeye yönelik eğitim ve öğrenim¹⁶. Tüm bunların, çeşitli iletişim süreçleri aracılığıyla, görünürde daha barışçıl koşullar yaratarak, ilgili kişilerin görüşlerini, ilişkilerini ve etiklerini aşamalı olarak değiştirmesi beklenmektedir.

Daha geniş bir anlamda, çatışma dönüşümü aynı zamanda demokratik yeniden yapılanmayla ekonominin ve sivil toplumun gelişimini ve sürdürülebilir yönetim süreçlerinin uygulanmasını ana teknikleri bağlamında birleştirir. Bu iç içe geçmiş mantıkların her biri, dönüşüm için malzeme olarak tehdit, karmaşıklık, çoğulluk ve çatışma dinamiklerini göze alır, potansiyellerini serbest bırakmak için bir dizi diyalojik, ilişkisel ve düzenleyici süreç uygular ve bunu kendi süreçlerini yaratmak ve sürdürmek için kullanır. Audra Mitchell'in öne sürdüğü gibi,¹⁷ Soğuk Savaş sonrası demokratik düşünceyle ilişkili dernekleşme, iletişim ve katılım süreçlerinin, farklılıkları, çoğulluğu ve hatta çatışmayı¹⁸ ortak kurumlar veya normlar halinde soyutlayarak barındıran dinamikleri harekete geçirmesi beklenir. Bu durumda, demokrasinin kendisi, çatışmanın "hammaddesine" uygulanan ve onu refleks olarak dönüştüren bir süreçler dizisi olarak görülür. Bu süreç anlayışı, barış müdahalelerinin uygulandığı en yaygın tekniklerden biri haline gelen yönetim paradigmasında

---

¹⁰ Audra Mitchell, *Lost in Transformation: Radical Peace and Radical Violence in Northern Ireland* (Basingstoke: Palgrave, yakında çıkacak); David Chandler, *Bosnia: Faking Democracy after Dayton* (London: Pluto, 1999); James Ker-Lindsay, *Kosovo: The Path to Contested Statehood in the Balkans* (London: IB Taurus, 2009); Thomas Diez, ed., *The European Union and the Cyprus Conflict: Modern Conflict, Postmodern Union* (Manchester: Manchester University Press, 2002).

¹¹ Richmond and Franks, *Liberal Peace Transitions*.

¹² Duffield, *Development, Security and Unending War*.

¹³ Christopher Mitchell and Michael Banks, *Handbook of Conflict Resolution: The Analytical/Problem-Solving Approach* (London and Virginia: Pinter, 1996); Robert A. Baruch Bush and Joseph P. Folger, *The Promise of Mediation: Responding to Conflict through Empowerment and Recognition* (San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1994)

¹⁴ Lederach, *Moral Imagination*; Harold H. Saunders, *A Public Peace Process* (Basingstoke: Palgrave, 2001).

¹⁵ Louis Kriesberg, *Constructive Conflicts* (Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2007).

¹⁶ UNESCO, *From a Culture of Violence to a Culture of Peace* (Paris: United Nations Educational, 1996); European Union, *PEACE III: Programme for Peace and Reconciliation in Northern Ireland and the Border Region of Ireland, 2007–13* (Brussels: European Union, 2008).

¹⁷ Mitchell, *Lost in Transformation*.

¹⁸ Chantal Mouffe, *The Return of the Political* (London: Verso, 1993).

yeniden üretiliyor.¹⁹ 'Ağırlıklı olarak süreçsel bir dünya görüşü'²⁰ olarak tanımlanan yönetim, sosyal ilişkilerde yerleşik olan risk ve karmaşıklığı yakalamak ve kanalize etmek için tasarlanmış, merkezi olmayan, akışkan güç ve kontrol ağlarının istihdamına odaklanır ve onların 'enerjisini' devletin mimarisini tedricen yeniden şekillendirerek bir aracı olarak kanalize eder.²¹ Aktörler arasında müzakere, ikna edici iletişim ve retorik²² ve diyalogik süreçler dahil olmak üzere çok sayıda iletişim ve etkileşim biçimi bu sürece dahil olur. Bu paradigma içinde kurumlar, bireylerin kendilerini nihai olarak düzenleyen süreçlere doğrudan katılımıyla ateşlenen kendi kendini üreten ve sürdüren iletişim, değiş tokuş ve düzenleme süreçleri tarafından giderek daha etkin biçimde inşa ediliyor (veya belki de yerini alıyor).²³ Bir kez daha, politikaların formüle edilmesini ve uygulanmasını yönlendiren değişim, etkileşim, iletişim ve düzenleme süreçleri, sürekli olarak güvensiz veya değişken koşulları istikrarlı koşullara dönüştürmek için bir araç olarak görülüyor. Çeşitli ekonomik kalkınma teknikleri – sermayenin tahakkuk ettirilmesi ve kullanılması, üretim ve tüketimin teşvik edilmesi ve ekonomik yapıların entegrasyonu ve özelleştirilmesi dahil²⁴ – Bosna-Hersek, Kosova ve Doğu Timor gibi özel durumlarda benzer bir ilkeyi teşvik eder ve takip eder.²⁵ Bu tekniklerin amacı, potansiyellerini serbest bırakmak ve birikim, değişim, üretkenlik ve toplumsal yeniden üretim süreçlerini harekete geçirmek için mevcut koşulları dönüştürmektir.²⁶ İki teknik arasında ortaya konan kavramsal ve normatif ayrıma rağmen, sivil toplumun gelişimi, büyük ölçüde "sosyal sermaye" kavramının etkisinden dolayı, çatışma-dönüşüm girişimlerinde ekonomik gelişme ile giderek daha fazla bağdaştırılmaktadır.²⁷ bu anlamda, ne fiziksel ne de maddi bir şeydir, bunun yerine sivil topluma katılım aracılığıyla serbest bırakılan bir dizi süreç -iletişim, etkileşim, katılım vb.- tarafından oluşturulan ve harekete geçirilen bir şeydir.²⁸ Sivil toplumun, sosyal sermayeyi üretme ve işleme araçlarını sağlayarak, vatandaşlar arasında artan güven ve karşılıklılık, sosyal ve kültürel yaşamın zenginleştirilmesi, demokratik değerlerin güçlendirilmesi ve marjinal grupların dahil edilmesi²⁹ gibi tezahürleri olan "aşağıdan

---

¹⁹ Chandra Lekha Sriram, *Peace as Governance: Power-Sharing, Armed Groups and Contemporary Peace Negotiations* (Basingstoke: Palgrave, 2008); David Chandler, *Empire in Denial: The Politics of Statebuilding* (London: Pluto Press, 2006).

²⁰ Christopher Pollitt, *The Essential Public Manager* (Maidenhead, PA: Open University Press, 2003), s.: 327.

²¹ Jan Kooiman, *Governing as Governance* (London: Sage, 2003); Henrik P. Bang, 'A Ruler Meeting a New Citizen: Cultural Governance and Everyday Making', in *Governance as Social and Political Communication*, ed. Henrik P. Bang (Manchester and New York: Manchester University Press), s.: 241–66; Anthony Giddens, *The Third Way: The Renewal of Social Democracy* (Cambridge: Polity Press, 1998).

²² Janet Newman, *Modernizing Governance: New Labour, Policy and Society* (London: Sage, 2001); Christopher Hood, *The Art of the State: Culture, Rhetoric and Public Management* (Oxford: Clarendon Press, 2000).

²³ B. Guy Peters, *The Future of Governing*, 2. baskı (Lawrence, KA: University of Kansas, 2001); R. A. W. Rhodes, *Understanding Governance: Policy Networks, Governance Reflexivity and Accountability* (Buckingham: Open University Press, 1997).

²⁴ Christopher Cramer, *Violence in Developing Countries: War, Memory, Progress* (Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2005); Duffield, *Development, Security and Unending War*; Roger MacGinty and Andrew Williams, *Conflict and Development* (London: Routledge, 2009).

²⁵ Pugh, 'Transformation in the Political Economy of Bosnia since Dayton'; Ker-Lindsay, *Kosovo*; Richmond and Franks, *Liberal Peace Transitions*.

²⁶ Duffield, *Development, Security and Unending War*.

²⁷ Robert D. Putnam, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community* (New York: Simon and Schuster, 2001); Nan Lin, *Social Capital* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001); Giddens, *The Third Way*.

²⁸ Mark Warren, *Democracy and Association* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2001); Nancy Rosenblum, *Membership and Morals: The Personal Uses of Pluralism in America* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998); Jean L. Cohen and Andrew Arato, *Civil Society and Political Theory* (Cambridge, MA, and London: MIT Press, 1994).

²⁹ Giddens, *The Third Way*; Amitai Etzioni, *The Spirit of Community: The Reinvention of American Society* (New York: Touchstone, 1993); Gideon Baker, *Civil Society and Democratic Theory* (London: Routledge, 2003).

yukarıya" doğru bir dinamik yaratacağı düşünülmemektedir.³⁰ Bir kez daha vurgulamak gerekir ki, kalkınmaya dair bu temel mantık silsilesi – ekonomik değişim ve sosyal sermayenin yetiştirilmesi – istikrarlı ve sürdürülebilir süreçleri başlatmak ve sürdürmek için dönüşümsel, kendi kendini idame ettiren süreçlerin mevcut koşullara uygulanmasını kapsamaktadır.

Burada sunulan oldukça kısa tartışma, çağdaş ana akım barış inşasının ağırlıklı olarak temelini oluşturan çatışma dönüşümünün kurucu mantıklarının, dönüşüm idealini yönetim, demokrasi ve kalkınma süreçleriyle ve bu dönüştürücü süreçlerin sorunsuz işleyişini barışla birleştirdiğini gösteriyor. O halde, bu barış müdahalelerini eleştirmek için, gücün ve otoritenin kendisini somutlaştıran normlarını, işlevlerini ve kullanımlarını değil, bu mantığın kendisini incelemek gerekir.

Barış Sürecini Sorunsallaştırmak

Modern süreçler, çağdaş siyaset teorisine dair en önemli eleştirel çalışmaların bazılarının konusu olmuştur. Belki de en ufuk açıcı açıklama, Marx'ın şümulü külliyatında, özellikle de kapitalist ekonomik örgütlenme biçimlerinin sermayeyi biriktirme, sömürme ve metalaştırılabilir ürünlere dönüştürme tarzına ilişkin açıklamalarında karşımıza çıkar, bu anlamda Hannah Arendt'in süreç eleştirisini ortaya koyarken temel aldığı bir ilkedir (aşağıya bakınız).³¹ Bu açıdan bakıldığında, modern süreçler insan durumunu hammadde olarak alır. Davranışı ve pratiği, insanların işleneceği ve sırayla içinde yaşadıkları maddi ve sosyal koşulları işleyecek doğrultuda şekillendirir ve biçimlendirirler. Bu anlamda, münferit metaların yanı sıra süreç sistemlerinden oluşan bir dünya ve kendileri için de üretkendirler.³² Ben bu noktada, onları *biçimlendirici süreçler* olarak belirlediğini ileri süreceğim: bunlar, toplumsal varlıklar oluşturmak veya nesnelere ve fikirler yaratmak için insan dürtüsünü kullanır, bu dürtüyü belirli bir tür toplumsal ve ekonomik yaşamın üretimine yönlendirir. Bununla birlikte, politik teori ve politik ekonomi perspektifinden modern süreçlerin eleştirileri, sürecin altında yatan mantıklara odaklanmak yerine, belirli süreçlerin - genellikle kapitalist birikim ve üretimin - etkilerini veya şekillendirdikleri yapı ve uygulamaları tanımlamaya odaklanma eğilimindedir.

Ancak Hannah Arendt, insanlık durumuna ilişkin analizinde bu temel mantık silsilesini ön plana çıkarmış ve bunu yaparken onların ontolojik, fenomenolojik ve etik sorunlarının birçoğunu ve bunların insan yaşamı üzerindeki etkilerini görünür kılmıştır. Arendt, *İnsanlık Durumu*'nda (The Human Condition), sürecin ontoloji statüsüne yükselişini vurgular; onun tartışma yürüterek iddia ettiği gibi, 'Varlık kavramının yerine şimdi Süreç kavramını buluyoruz'.³³

Arendt, süreç kavramının fen bilimlerinden (özellikle biyolojiden) temellük edildiğini ve tarih, ekonomi, sosyal değişim, politika ve giderek artan bir şekilde tüm insan ilişkileri anlayışımıza aktarıldığını iddia ediyor. Böylece, (insanlar tarafından inşa edilmeyen) 'doğal' süreçler ve özellikle üreme ve hayatta kalma ile ilgili 'yaşam süreci', insanların hayatlarını yapılandırdığı ve deneyimlediği ana modeller haline geldi. Bu süreç modelinin, politika ve eylem alanını küçülttüğünü, onları temel ihtiyaçların amansız üretimi ve tatmininden biraz daha fazlasıyla ilgilenen (terimi aşağılayıcı bir şekilde kullanıyor) toplumsal süreçlere dönüştürdüğünü iddia ediyor. Arendt'e göre, süreçlerin içinde ve arasında yaşamak, dünyayı nasıl algıladığımızı ve onunla etkileşime girdiğimizi değiştirir. Spesifik olarak, bizi yani insanları, sürecin tükettiği ve nihayetinde yok edebileceği dünya tasavvuru karşısında

³⁰ Mary Kaldor, *Global Civil Society: An Answer to War* (Cambridge: Polity Press, 2003).

³¹ Hannah Arendt, *The Human Condition* (Chicago, IL: University of Chicago Press, 1998).

³² Niklas Luhmann, *Social Systems* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1995).

³³ Arendt, *The Human Condition*, s.: 296.

kalıcı, önemli nesnelere dönüşen somut bir varlık kavrayışı yerine, gelip geçici, süreksiz, soyutlanmış ve maddi olmayan biçimde düşünmeye ve hareket etmeye teşvik eder.³⁴

Arendt, modern süreç modellerinin insan eylemini, temel ihtiyaçların amansız bir şekilde üretilmesi ve tatmin edilmesi için basit bir mekanizma haline gelme riski altında kalacak şekilde homojenleştirdiğini savunuyor. Arendt'in açıklaması, Raoul Vaneigem³⁵ gibi "radikal" düşünürler tarafından dile getirilen insan yaşamının uzun süreli hayatta kalmak için gerekli olan malların üretimi ve tüketimine indirgenmesi ve en ünlüsü Foucault³⁶ olmak üzere sonrasındaki post-Marksistlerin biyopolitik analizlerinin geliştirilmesi bağlamındaki eleştirilerle uyum içindedir.³⁷ Arendt'in görüşüne göre, sosyal ve ekonomik süreçler biyolojik süreçler üzerinde modellendiğinden, kendi kendini idame ettiren, döngüsel ve daimi oldukları düşünülür - yönetimi etkileyen "kendi kendini yaşatan" süreç modelleri veya aslında Foucault'nun dolambaçlı yönetimsellik vizyonu gibi.³⁸ Gerçekten de, bu süreçler, eylem ve politika için benzersiz insan kapasitelerinin giderek daha güçsüz hale geldiği sürekli, kademeli, uyarlanabilir değişim dinamikleri yaratarak kendilerini sürdürürler. Arendt, bu uyarlanabilir değişikliğin "hiçbir zaman içsel bir telosa ulaşmadan veya önceden belirlenmiş herhangi bir fikre yaklaşmadan sonsuz bir ilerlemeye mahkûm olduğunu" savunuyor.³⁹ Bu, kelimenin tam anlamıyla, modern süreç idealinin kelimenin her iki anlamında da "sonunun" olmadığı anlamına gelir.

Arendt için süreçlerle ilgili iki kat endişe verici olan şey, süreçlerin kendi kendini idame ettiren mantığının, eylemsizlik kuvvetinin ve momentumunun, bunların etkilerini yalnızca tahmin etmeyi zorlaştırması değil, aynı zamanda insan eylemi için neredeyse zaptedilemez hale getirmesidir.⁴⁰ Arendt'in "eylem" terimini kullanma biçimi ve bu terimi yerleştirdiği teorik bağlam burada önemlidir. Arendt'e göre, üç ana insan faaliyeti türü vardır: insan yaşamını sürdürmek için gerekli olan ve tamamen gelip geçici, süreksiz şeylerin⁴¹ salt üretimini ve tüketimini içeren emek, içinde gerçek, kalıcı nesnelere yaratıldığı, etrafında insanların yer aldığı, çoğul perspektifler ve eylemlerle etkileşime girerek ve bunlarla ilişki kurarak ortaya koyduğu çalışma, insanların kamusal alana 'doğdukları' ve onların aracılığıyla dünyanın yeni unsurlarını 'buldukları' eylemler ve edimler. Arendt'e göre, insanların içinde yaşayabilecekleri ve çoğul, bireysel, ancak eşit bir grup tarafından alenen "görünebilecekleri" -yani tanık olunabilecekleri veya kabul edilebilecekleri- bir dünya yaratmalarına izin veren eylemdir.⁴² Arendt'in süreç eleştirisinin düğüm noktası, mekanik (ve özellikle bilimsel) mantığının insan etkinliğini düzleştirmesi, eylemi ve çalışmayı salt emeğe indirgemesi ve insanları farklı kılan *vita activa*'yı (ç.n. Hannah Arendt'in İnsanlık Durumu adlı kitabında geçen ve üç temel insani etkinliği; emek, iş ve eylemi belirtmek için kullandığı Latince bir terimdir, aktif yaşam anlamını taşımaktadır) veya kamusal eyleme adanmış yaşamı tehlikeye atmasıdır. Sonuç, iddiasına göre, yaşamı bu süreçlerin dayattığı kalıplarla birleşen belirli bir insan türünün, *animal laborans*'ın (ç.n. Hannah Arendt'in İnsanlık Durumu adlı kitabında emek, iş ve eyleme ilişkin yaptığı ayrımında kullandığı kavramlardan biridir, çalışan hayvan anlamındaki *animal laborans*, *homo faber*'e bahsedilmiş

³⁴ Bikhu Parekh, *Hannah Arendt and the Search for a New Political Philosophy* (New Jersey: Humanities Press, 1981), s.: 34.

³⁵ Raoul Vaneigem, *Revolution of Everyday Life* (London: Rebel Press, 1983).

³⁶ Michel Foucault, 'Governmentality', in *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, ed. Graham Burchell, Colin Gordon and Peter Miller (London: Harvester Wheatsheaf, 1991), s.: 87-105.

³⁷ Michael Hardt and Antonio Negri, *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire* (London: Hamish Hamilton, 2004).

³⁸ Luhmann, *Social Systems*; Michel Foucault, 'Governmentality'.

³⁹ Arendt, *The Human Condition*, s.: 307.

⁴⁰ a.g.e., s.: 48.

⁴¹ a.g.e., s.: 147-8.

⁴² a.g.e.

yetenekleri haiz olmayan ancak yaşamın sürekliliği için çaba sarf eden canlı olarak tanımlanmaktadır) ya da emekçi varlığın üretimidir. Eylem kapasitesinden yoksun bırakılan *animal laborans*, bırakın yaşanacak yeni bir dünya yaratmayı, yaşamını şekillendiren süreçlere müdahale etme konusunda giderek daha güçsüz hale geliyor.⁴³

Aslında, Arendt'in bakış açısına göre, süreçsel mantığın üstünlüğü sadece insan failliğini homojenleştirmekle kalmaz, aynı zamanda onu giderek kişisel olmayan, mekanik güçlere ekler. Başka bir deyişle, süreçler, kendileriyle meşgul olan ve kendi güç ve momentumlarını elde eden insanlardan bağımsız hale gelir. Arendt'e göre süreçler, insanların deneyimlediği etkinlik duygusunu azaltan otomasyona yöneliyor.⁴⁴ Bu deneyimin bizi süreçlere yabancılaştırdığını ve bir anlamda bizi onlara indirgediğini iddia ediyor. Arendt'e göre, bu yabancılaşma sorununun insan failliği ve onun uygulanma biçimi üzerinde derin bir etkisi vardır: en fazla, insan eylemi süreci kesintiye uğratabilir veya onu farklı bir yöne yönlendirebilir. Yine de, süreci bozmaya yönelik tüm girişimler, nihayetinde süreç tarafından yeniden emildiğinden⁴⁵ veya geri kazanıldığından⁴⁶ ve bu nedenle onu ilerletmek için kullanıldığından, bu bile nafiye görünebilir. Bu sorunsal, Foucault⁴⁷ ve Deleuze ve Guattari tarafından da keskin ve etkili bir şekilde dile getirilir (aşağıya bakınız).⁴⁸ Çağdaş demokratik siyaset anlayışlarına daha olumlu bir ışıkla yansır. Demokrasi teorisinde, süreç – soyut, ortaya çıkan ve kişisel olmayan – kararları, kişisel çıkarları olan bireylerin veya grupların müdahalelerinden ve manipülasyonlarından izole etme işlevi görür. Bu anlamda, sürecin karşı konulamazlığı, meşruiyeti ve tarafsızlığı için bir güvence görevi görür. Bununla birlikte, başka bir perspektiften, insanların hayatlarını belirleyen süreçlerden sert bir biçimde yabancılaşma olarak görülebilir.⁴⁹

Son olarak Arendt, sürecin bir norm ya da ideal düzeyine yükseltildiğini, devletin yönetim biçimi anlamında politikayı tekelleştirdiğini ve diğer tüm anlam kaynaklarını söndürdüğünü savunuyor.⁵⁰ Bazı durumlarda bu eğilim gelenekler veya sanat eserleri gibi mevcut norm, değer ve anlam kaynaklarının modernleştirici süreçler tarafından tüketilmesini ve/veya dönüştürülmesini ve bunların hayatta kalma, tüketim ve (yeniden) üretim değerleriyle değiştirilmesini gerektirebilir. Süreç, tükettiği dünyayı bu şekilde anlamlandırır: "Eğer şeylerin kendileri anlamdan yoksunsa, herhangi birinden daha büyük bir şeyin hareketi içinde yutulur ve anlamlı hale getirilebilirler".⁵¹ Bu mantık gereğince, süreç olgusunun dışında kalan veya gerçekten onu bozan herhangi bir şey, anlamsız ya da aslında sürecin sahip olduğu potansiyel olarak hegemonik anlamlandırma güçlerine yönelik bir tehdit olarak görülebilir.⁵² İlgili bir anlamda, sürecin ontolojik statüsü, süreci kesintiye uğratan herhangi bir şeyi anlamsız veya tehdit edici olarak görmemizi sağlayabilir. Bu, süreçlerin düzgün işleyişi olarak barışın ve bir şiddet biçimi olarak anti-sürecin inşasının temelini oluşturur (aşağıya bakınız).

Tüm bu faktörler, Arendt'in sürecin karşı konulamazlığı olarak adlandırdığı şeye, yani insanların yaşamlarına egemen olan süreçlere müdahale edememesine katkıda bulunur. Bunun nedeni, insanın karşı karşıya kaldığı uçsuz bucaksız üretim, tüketim ve biyolojik yaşam süreçleri karşısında hissettikleri etkisizlik duygusundan, bu süreçlerin yaşamlarından yabancılaşmasından ve süreçlerle yaşamın eşit olduğu ve sürecin dışında bir anlamın olmadığı duygusundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca,

⁴³ a.g.e., s.: 48

⁴⁴ a.g.e., s.: 10

⁴⁵ Hannah Arendt, *On Revolution* (London: Penguin, 1965).

⁴⁶ Henri Lefebvre, *Critique of Everyday Life: Cilt I* (London: Verso, 2008 [1991]).

⁴⁷ Michel Foucault, 'Governmentality'.

⁴⁸ Deleuze and Guattari, *Anti-Oedipus*.

⁴⁹ Agnes Heller, *Everyday Life* (London: Routledge and Kegan Paul, 1985).

⁵⁰ Hannah Arendt, *Between Past and Future* (New York: Penguin Books, 2006), s.: 64.

⁵¹ Philip Hansen, *Hannah Arendt: Politics, History, Citizenship* (Cambridge: Polity, 1993), s.: 23.

⁵² Ernesto Laclau and Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy* (London: Verso, 1985).

modernleşme süreçlerinin baskınlığı, aynı anda her yerde bulunması ve ezici erişimi, onları bozmak için hareket etmenin faydasız olduğu izlenimini verebilir, çünkü aksamalar söz konusu süreçlerde yeniden emilecektir.⁵³ Karşı konulamazlık koşullarında eylem imkansızdır. Dahası, eylem, tanımı gereği, süreçleri ve onların sürdürdüğü yaşam biçimlerini bozduğu için, insanlar sürecin ivmesine yapılan bu tür müdahalelerin tehlikeli ya da istenmeyen olduğuna inanmaya başladılar.

Arendt'in açıklaması, süreç olgusunu ve onun altında yatan ontolojiyi, etik ve dinamikleri anlamak için yararlı bir çerçeve sağlar. Bununla birlikte, süreci araştırması, belki de büyük ölçüde 1975'te öldüğü için, modern veya 'yüksek modern' kapitalizm ve kurumsal modernleşme süreçleriyle sınırlıydı. Soğuk Savaş ertesinde ve büyük ölçüde ideolojik eleştirilerin (hem liberalizm hem de sosyalizmden yöneltilen) gelişip olgunlaşması nedeniyle süreç biçimlerinin ortaya çıkmasında ve yukarıda tartışılan sürecin dönüşümüyle birleştirilmesine doğru bir kayma meydana gelmesinde esin kaynağı oldu. Tartışacağı üzere sonuç olarak biçimlendirici süreçlerden dönüştürücü süreçlere - yani bir ürünü üretmek için sadece malzemeleri (veya insani faaliyet ve eylemi) araçsal olarak kullanmayan, ancak sürecin açılımının nesnesini dönüştürdüğü süreçlere geçiş oldu. Başka bir deyişle, *dönüştürücü* süreçler, sürekli dönüşümün, giderek günlük yaşamın yapılarını oluşturan süreçlerin içine gömüldüğü dönüşümsel süreçlerdir.

Süreçteki değişikliklere yöneltilen en güçlü eleştirilerinden biri, *Kapitalizm ve Şizofreni*⁵⁴ aracılığıyla bireylerin günlük yaşamlarında sürecin rolüne ilişkin yeni bir açıklama sunan Gilles Deleuze ve Felix Guattari'den (ve onların takipçilerinden) geldi. Arendt tarafından dile getirilen süreçle ilgili endişelerin muğlaklığını ortaya çıkardı. Belki de en önemlisi, onların tutturduğu eleştiri çizgisi, post-modern veya dönüştürücü sürecin belirsizliğini vurgular, artık sadece insan yaşamına dayatılan bir dışsal mantık veya tek bir kapsayıcı mantık olarak görülmez. Bunun yerine, Deleuze ve Guattari, insan yaşamının çeşitli etkinliklerini ve olaylarını "kodlamak", yani sistemleştirmek, kısıtlamak veya kontrol etmek için farklı süreçsel mantıkların işleyiş biçimine dikkat çeker. Üstelik Arendt'in eleştirisinin aksine, eylem ve süreç karşıt değildir. Bunun yerine, Deleuze ve Guattari'nin çalışması, Arendt'in eylemin basitçe yeni süreçleri başlatma eğilimine ilişkin argümanını genişletir, çünkü öncül olan Arendt'e göre, eylem ve kesinti, söz konusu süreçler dahilinde sıkıca yerleştirilmiş ve sağlama alınmıştır.

Bu yazarlara göre insan artık "doğada değil, bir üretim sürecinde yaşıyor".⁵⁵ Bireyselden (ya da molekülden) engin toplumsal (ya da molar) yapılara kadar yönetim biçiminin bütünüyle, yaşamın fiziksel, biyolojik ve duygusal öğelerini sürekli olarak (yeniden) organize eden üretken makinelerden oluştuğunu iddia ettiler. Bu süreçler, öznenin kendisini hem tüketme arzusunu hem de malları (hatta duyguları) üretmek için kullanarak -insan ruhu veya libido ya da modern öncesi sosyal yapılar olsun- üzerinde çalıştıkları temel "malzemeyi" dönüşümsel olarak değiştirir.⁵⁶ Bu kapsamlı "arzunun üretimi" sürecinin, yalnızca kapitalizmi değil, çağdaş (Batı) dünyada insan bedenlerini, zihinlerini ve kurumlarını yöneten tüm mantığı yönlendirdiğini savundular. Aynı zamanda, Deleuze ve Guattari tarafından tanımlanan süreçler, insan yaşamını oluşturan oluş süreçleri üzerinde asalakça var olur ya da onları araçsallaştırır. İnsanların çeşitli arzularını ve dürtülerini yaşaması ve gerçekleştirilmesi için gereken süreçlerin kendisi, üzerlerine 'yazılmış' süreç makinelerine karşı hem savunmasız hem de dirençlidir; yani süreçler insanları sınırlayan "makinelere" yönlendirdiği ve bazen oluşturduğu gibi, aynı zamanda onlara karşı da çalışabilir, onlardan kaçınabilir ve hatta onları kesintiye uğratabilir.

---

⁵³ Arendt, *On Revolution*.

⁵⁴ Deleuze and Guattari, *Anti-Oedipus*.

⁵⁵ a.g.e., s.: 2

⁵⁶ a.g.e.

Bu durum önemli bir ikilem yaratır: İnsanların (bilinçli ya da bilinçsiz) bu süreçlere ve kullandıkları "makinelere" direnme girişimleri, aslında ikincisini ve teşvik ettikleri süreçleri sürdürebilir. Üretim süreçleri kendi içlerinde "şizo eğilimler" ya da "üretim karşıtı" dürtüler üretir.⁵⁷ Bunlar da karşılığında yeni makinelerin yaratılmasını teşvik eder veya üretim süreçleri için yakıt sağlar. Başka bir deyişle, süreci bozmaya veya kesintiye uğratmaya çalışmak yalnızca onu güçlendirmektir (Arendt tarafından dile getirilen bir noktadır, yukarıya bakınız). Bu sorunun, bir barış inşası sürecine dahil olan aktörlerin uygulayabileceği faillik türleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmek önemlidir: süreçleri yönlendirme veya gelişme tarzlarını değiştirme açısından önemli bir faillığe sahip olmalarına rağmen, faillikleri söz konusu sürecin mantığına ve momentumuna bağlıdır. Yani, belirli bir süreç içinde önemli bir faillığe sahiptirler, ancak aşağıda tartışacağım gibi, dışarıda çalışma veya bu süreci reddetme girişimleri, şiddet eylemleri (veya en azından tehditler) olarak ele alınma eğilimindedir. Hardt ve Negri'nin ses getiren kitapları *Empire* (İmparatorluk) ve *Multitude* (Çokluk)⁵⁸ duygulanım manipülasyonu ve üretiminin yanı sıra somatik, psikik ve diğer fiziksel olmayan "ürünlerin üretimine dayanan emek biçimlerinin" olduğunu iddia ederek bu argümanı uluslararası ilişkiler alanına doğru genişletir, yeni, küresel bir egemenlik, kontrol ve sömürü mantığı yaratılmıştır: 'İmparatorluk'. İmparatorluğun dayattığı egemenlik biçimi, yersiz yurtsuzlaştırılmış, ademi merkezîyetçi ve soyutlanmıştır -modern iktidar anlayışlarından çok uzaktır- ve bireylerin yaşam süreçlerinde gerçekleştirilir. İlginç bir şekilde, Hardt ve Negri, barış inşasının anahtarı olarak tanımladığım süreçler aracılığıyla çağdaş İmparatorluğun yaratılmasını yeni bir savaş biçimi olarak ve yabancılaşmış bireylerin 'Çokluk' halini süreçlerden kaçışını veya çıkarılmasını bu savaş durumunu reddetmek için araçsallaştırır.⁵⁹

Bu açıklamalar, modern/biçimlendirici ve post-modern/dönüştürücü süreçsel mantığın doğasını ve bunların insan yaşamını nasıl etkilediğini anlamak için bir çerçeve sağlar. Bu da karşılığında barışın doğasına ve süreç unsurunun onu tanımlamaya nasıl yardımcı olduğuna dair daha derin bir kavrayış sağlayabilir. Kısacası, barış süreçlerin düzgün işleyişi olarak tanımlanır ve onun içinde somutlaştırılırsa, yukarıda tartışılan eğilimleri teşvik edebilir: yerel aktörlerin parçası oldukları uluslararası düzeyde başlatılan süreçlere yabancılaşması ve faillik durumunun kayıp ya da nakil işlemleriyle içerilmesi; insan yaşamının birçok yönünün dönüşümü (parçalanma, şizofrenleşme ve yersiz yurtsuzlaşma dahil) ve mevcut anlam kaynaklarının kaybı; ve onlara tabi olan aktörlerin müdahalesini engelleyen ve dolayısıyla karşı konulmaz hale gelen yeni iktidar biçimlerinin yaratılması. Halihazırda, sürecin bu unsurlarının liberal barış inşası ile bağlantılı bir dizi soruna nasıl karşılık geldiğini görebiliriz – örneğin sahiplik veya katılım eksikliği veya uluslararası aktörlerin normları ile günlük ihtiyaçlar arasındaki "mesafe", yerel aktörlerin sorunları, gelenekleri ve uygulamaları tezahür eden örnekler olarak sıralanabilir. O halde süreçsel mantıklar, barışın ana akım kavramlarının ötesine geçme veya çoğullaştırılan barış kavramlarının ötesine geçme olasılığını nasıl etkiler?

Şiddet Görünümünde Süreç Karşıtlığı

Şimdi, süreçsel bir barış anlayışının, süreç karşıtlığını yaygın bir şiddet biçimi olarak inşa ettiğini iddia edeceğim. Bu, süreç karşıtlığının tek şiddet biçimi olduğunu ya da şiddetin bütünüyle süreç karşıtı olduğunu ileri sürmez. Aksine, barışma ve uzlaşma sürecini bozan eylem veya olayların, şiddet eylemleri veya tehditleri olarak süreçsel mantıklar yoluyla inşa edilme eğiliminde olduğunu ortaya koyar yani tanım gereği barışın karşısında değildir. Süreç mantığının "ötesinden" ya da "dışından"

⁵⁷ a.g.e., s.: 37, 322.

⁵⁸ Michael Hardt and Antonio Negri, *Empire* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000); Hardt and Negri, *Multitude*.

⁵⁹ Hardt and Negri, *Multitude*, xviii.

ortaya çıkan edimler engellendiğinden, radikal eleştiriye girişmek ya da aslında çatışma bağlamında yeni, çoğulcu dünyalar "kurmak" zorlaşıyor.

Öncelikle, baskın süreç çerçevesinin ötesinde herhangi bir şey -eylem, olaylar, mekan ya da fail- olup olmadığını sormak gerekir. Arendt'e göre, sürecin tam egemenliğine karşı tek panzehir insan eylemidir. Her eylemin aynı sorunları ortaya çıkaran yeni bir süreci başlatmasına rağmen, insanoğlu süreçlere doğru "eyleme geçebilir", onları bozabilir veya rotalarını değiştirebilir. Süreç içinde hareket ettikleri için temel varsayım, bu eylem biçimlerinin temel mantığının ve kısıtlayıcı çerçevelerinin dışından ortaya çıktığıdır. Slavoj Žižek'in radikal siyaset üzerine çalışması bu boyuta ışık tutuyor. Žižek'e göre, radikal bir eyleme girişmenin tek yolu, belirli bir durumu inşa eden ve sürdüren hegemonik (onto)-mantıksal çerçevelerin dışından harekete geçmektir. Başka bir deyişle, bu tür radikal eylemlerin, tüm "örtük" veya potansiyel varlığı tutan bir tür "boşluk"tan veya bir yokluk alanından ortaya çıktığı söylenebilir.⁶⁰ Bu tür bir eylemi tanımlamak için Žižek, Lacancı Gerçek kavramından yararlanır – baskın sistemin hegemonik yapılarının ve insanların bunlarla meşgul olduğu pratiklerin dışında var olan bir gerçeklik biçimi olduğunu ileri sürer. Aktörler, dışarıdan hareket ederek – ve mevcut çerçevenin içine girerek – gerçekliği "dikebilir" – yani, yeni bir olguyu ortaya çıkarmak için farklı operasyonlar arasında bir "kısa devre" yaratabilirler.⁶¹ En önemlisi, bu tür girişimler, varlığın parametrelerini değiştirmenin bir yolu olarak, kişinin kendisine karşı şiddeti veya kişinin kendi varoluşu için en önemli olduğu düşünülen unsurları ortadan kaldırmasını içerebilir.⁶²

Bu argümanlar, yaratıcı insan eylemini sürecin *ötesinde* veya ana mantığının dışında tasarlamının mümkün olduğunu (ve belki de gerekli olduğunu) öne sürüyor. Arendt'in iddia ettiği gibi, sürecin ontolojisi, sürecin ötesinde veya dışında hiçbir şey olmadığını gösterirken, diğer faillik biçimlerinin - genellikle ani, beklenmedik ve eylemler veya olaylar biçiminde - dışa taşması ve hatta direnmesi mümkündür, kısa bir an için de olsa süreçlerin en karşı konulmazdır.

Bununla birlikte, barış, çatışmalı faaliyeti barışçıl üretim süreçlerine dönüştüren süreçlerin pürüzsüz bir şekilde ortaya çıkması olarak algılandığında, eylemler ve olaylar şiddet olarak inşa edilebilir. Burada eylem ve şiddet (ya da başka bir deyişle, anti-eylem) arasında ayırım yapmak önemlidir. Arendt için şiddet bir eylem biçimi değildir, aslında hem eylemin yokluğunu hem de eylemin en insanlık dışı ve insanlıktan çıkarıcı biçimini⁶³ ve eylemin engellenmesini yansıtır. Başka bir deyişle şiddet, eylemin imkansız olduğu yerde ortaya çıkar ve eylemi imkansız kılar. Buna karşılık, şiddete karşı - yasal, askeri veya polis müdahaleleri de dahil olmak üzere - zorlayıcı tepkiler, bu tanım gereği eylem olanaklarını daha da azaltarak döngüsel bir şiddet dinamiği yaratır.

Kısacası, barış müdahalelerinin bütünselliği ve algılanan aciliyetinin uç noktalara getirdiği süreçlerin yabancılaşması ve karşı konulmazlığı, çalışma ve emek süreçlerinin dışında hareket etmek ya da yeni oluşumlar kurmak isteyenler için bir eylem boşluğu yaratabilir, süreçler, eylemin yokluğunda giderek daha fazla şiddete havale edilmektedir. Bu, kapitalist gelişme süreçlerinin doğası gereği şiddeti doğurduğu iddiasına yeni bir boyut katar;⁶⁴ Arendt'in eleştirisinin uygulanması, şiddetin yapısal koşullara ya da maddi kaygılara indirgenemeyeceğini, aynı zamanda ve daha da önemlisi, bir "dünyanın" savaş ya da onu takip eden müdahaleler yoluyla insanların eylemde bulunabilecekleri koşullar vasıtasıyla yok edilmesine indirgenebileceğini öne sürer. Bu minvalde dünyaların yok

⁶⁰ Alain Badiou, *Being and Event* (London: Continuum Books, 2007); Lefebvre, *Critique of Everyday Life*.

⁶¹ Judith Butler, Ernesto Laclau and Slavoj Žižek, *Contingency, Hegemony, Universality* (London: Verso, 2000), s.: 235.

⁶² a.g.e.

⁶³ Arendt, *On Violence* (New York and London: Harvest, 1969 [1970])

⁶⁴ Cramer, *Violence in Developing Countries*; Mark Duffield, *Global Governance and the New Wars* (London and New York: Zed Books, 2001).

edilmesi, yalnızca şiddet içeren eylemler veya savaşlar yoluyla değil, aynı zamanda onları takip eden barış süreçleri yoluyla da gerçekleşir.⁶⁵ En önemlisi, bu barış süreçleri içinde eylem, kapsamlı bir şekilde uygulanan ve onları yönlendiren aktörler tarafından acil ve gerekli olarak savunulan dönüştürücü süreçlerin karşı konulmazlığıyla karşı karşıyadır.

Eylemin yalnızca süreç karşıtı olarak görünebileceği barış inşası bağlamında, yeni dünyalar kurma girişimleri, farklı bir “dünya” ya da barış anlayışı kurma çabalarından ziyade barışı bozma veya barışa direnme çabaları olarak kolayca parantez içine alınır. Sonuç olarak, eylem şiddet olarak çerçevelenebilir ve ele alınabilir ve askeri, yasal veya zorlayıcı oluşundan bağımsız giderek daha fazla karşı konulmaz tepkilerle karşılanabilir. Bunun örnekleri arasında, Birleşmiş Milletler’in fark edilen sızdırılmış bilgileri 'üstlenme' ve bunları kontrol etmeye veya ortadan kaldırmaya yönelik artan eğilimi⁶⁶ ve normatif boyutları olan çatışan eylemlerin sosyal sorunlar veya Kuzey İrlanda, Bosna-Hersek ve Kosova gibi bölgelerde yasa ve siyaset tarafından kontrol edilecek küçük suçlar olarak yeniden sınıflandırılması sayılabilir.⁶⁷ Bu, şiddetin tüm biçimlerinin başarısız eylem girişimleri olduğunu önermek değil, daha ziyade barış inşasının süreçsel mantığının, eylemin imkansızlığı nedeniyle şiddet kullanımı ile tamamen araçsal nedenlerle kullanımı arasında ayırım yapmayı zorlaştırabileceği anlamına gelir.⁶⁸ Böyle bir durumda – süreçlerin egemenliği, yabancılaşması ve karşı konulmazlığının bir sonucu olarak eylemin yokluğunda – fiziksel şiddet eylemleri, harekete geçirilen bir süreci bozmanın (veya basitçe hayal kırıklığını ifade etmenin) tek uygulanabilir yolu haline gelebilir. Bununla birlikte, barış inşasının süreçsel mantık silsilesi sosyo-ekonomik alanın derinliklerine uzandığından, yalnızca fiziksel şiddet değil, aynı zamanda yapısal, kültürel ve sosyal şiddet kavramları da,⁶⁹ kesintiye uğrattıkları veya engelledikleri ölçüde süreç karşıtı kategorisine girebilir, nihayetinde barış inşası süreçlerini engellemektedir.

Bu nedenle, süreçsel mantık, şiddeti bir anti-süreç biçimi olarak iki şekilde inşa etmek için çalışabilir. İlk olarak, tabii ve mündemiç karşı konulmazlıkları, insan eyleminin süreç mantığının ötesindeki tüm dışavurumlarını engelleyebilir ve akabinde, eylemin yokluğu şiddet ürettiğinde, bu süreçlerin işleyişini güvence altına alma ihtiyacı, yasal, zorlayıcı ve hatta askeri tepkileri haklı çıkarmak için kullanılır. İkincisi ve ikincisinin sonucu olarak, bu dinamik, sürecin parametrelerini söz konusu mantığın ötesinde değiştirmenin tek yolunun şiddet eylemleri yoluyla gerçekleşebileceği koşulları yaratır. O halde bu perspektiften, süreç karşıtı olarak şiddet, sürecin izin verilmeyen dışı veya 'Öteki'si olarak hareket eder ve ikisi karşılıklı olarak oluşturan bir dinamik inşa eder. O halde şiddet, inşa edilmiş dünyanın izin verilmeyen ötekisi veya süreçsel mantık tarafından yaratılan ve oluşturulan hegemonik yapıların dışındaki boşluğun hayaleti olarak tezahür eder.⁷⁰

Analiz

Süreçsel mantık silsilesinin, barış inşasının dönüştürücü versiyonlarıyla birleştiğini savundum. Aynı zamanda, barış süreçlerinin dayattığı dünyalardan farklı veya onlarla rekabet eden dünyalar kurmaya yönelik radikal muhalefet veya “eylem” biçimleri veya tehditleri olarak inşa ederler. O halde, bu kavrayışlar, liberal-demokratik barış inşasının eleştirmenleri tarafından belirlenen bazı problemlerle nasıl ilişkilidir?

⁶⁵ Mitchell, *Lost in Transformation*.

⁶⁶ Duffield, *Development, Security and Unending War*.

⁶⁷ Mitchell, *Lost in Transformation*; Chandler, *Empire in Denial*.

⁶⁸ Arendt, *On Violence*.

⁶⁹ Johan Galtung, *Peace by Peaceful Means*; Ramsbotham, Woodhouse and Miall, *Contemporary Conflict Resolution*.

⁷⁰ Slavoj Žižek, *Violence: Six Sideways Reflections* (London: Profile Books, 2008).

İlk olarak, Arendt ve diğerleri tarafından geliştirilen sürecin analizi, yabancılaşma konusunu gündeme getirmektedir. Bu terim, yalnızca insanların onları yöneten, şekillendiren ve sınırlayan güçlerden ayrılmasını değil, aynı zamanda görece faillik eksikliğini veya bu güçler karşısında direnme kapasitesini de ifade eder. Barış inşası bağlamında bu, barış müdahalelerini yönlendiren dış kurumlar, normlar ve aktörler ile nihai olarak onlar tarafından işlenen bireyler arasındaki dinamiği şekillendirir.

Şayet incelediğimiz süreç eleştirileri doğruysa, çağdaş barış inşasında yabancılaşma en az iki farklı biçimde ifade edilmelidir. İlk olarak, uluslararası aktörler ile çatışan aktörler veya ihtilafli bir bölgede yaşayanlar arasında bir "mesafe" ve kopukluk yaşanmalıdır. İkincisi, çatışan aktörler faillik kaybı veya zayıflaması ya da nakil yoluyla değişimi deneyimlemeli ve söz konusu süreçlere (bazen aşırı şekillerde) direnme ihtiyacı hissetmelidir.

Mevcut barış inşası eleştirilerinde bu sorunlara dair herhangi bir kanıt var mı? Aslında, onu tanımlamak için kullanılan terminolojideki farklılıklara rağmen, bu yabancılaşma durumuna, barış inşasına ilişkin eleştirel literatürde düzenli olarak atıfta bulunmaktadır. Liberalizm eleştirileri, barış inşası müdahaleleri tarafından yaratılan politikaların 'sahada'⁷¹ demokratik faaliyetle ne ölçüde bağlantılı olduğuyula ilgili bir endişeyi ifade ederken, liberalizme yönelik eleştiriler, insanların yaşamlarının gerçekliği ile barış biçimleri arasında yadsınamaz bir boşluk olduğunu öne sürüyor. Mark Duffield,⁷² bir barış inşası biçimi olarak kalkınmanın ortodoksisinin, çatışmalı bölgelerdeki insanların temel ihtiyaçlarını, endişelerini ve sorunlarını görmezden geldiğini savunurken, Oliver Richmond ve Jason Franks, yerel yerleşim bölgelerinde gerçekleşen faaliyet biçimleri ile uluslararası politika yapımcıların beklentileri veya hedefleri biçimleri arasında ciddi bir kopukluk var olduğunu keşfettiler.⁷³ Dahası, Mitchell'in öne sürdüğü gibi,⁷⁴ çatışan aktörlerin onları dönüştürmek için kullanılan süreçlerden ayrılması, süreçsel değişim karşısında bir güçsüzlük duygusuna veya faillik kaybına yol açabilir. Aslında, yabancılaşma sorunu, barış inşasına yönelik eleştirilerin gündeme getirdiği temel meselelerden birini çürütürken önünü kesiyor: soyut, zımni,⁷⁵ evrensel barış biçimleri dolayısıyla ya yönettikleri durumların gerçeklerine tekabül etmeyen ya da mevcut normlar, gelenekler, değerler ve pratikleri aşarak dışsal (hatta yeni sömürgeci) normlar dayatan eğilimle sonuçlandığını gözlemliyoruz.⁷⁶ Bunun örnekleri, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin Bosna-Hersek ve Kosova'daki barış inşası çabalarında, nispeten üretken, ancak yine de vatandaşların ihtiyaç ve faaliyetlerinin üzerinde süzülen veya onlardan kopuk görünen ulusal hükümet yapılanmaları ve hatta yerel STK'lar inşa etme girişimlerinin genellikle düzgün işleyen yapıların oluşumuyla sonuçlandığı deneyimlerinde karşımıza çıkmaktadır.⁷⁷ Bu yeni kurumların yanında var olan ancak onlardan kopmuş (ve genellikle güç ve otorite için doğrudan rekabet içinde olan) 'paralel' yapıların süregelen varlığı, bu yabancılaşma sorununu yansıtmaktadır. Benim iddiam, ana akım barış inşasının evrenselci normlarının bu duruma yol açmasının yanı sıra süreçsel bir mantığa dayandırıldığı yönünde şekillenmektedir.

Bu analizin ortaya çıkardığı ikinci bir sorun, Arendt'in "karşı konulamazlık" dediği, yabancılaşmayla yakından ilişkili, ancak ondan farklı bir sorundur. Kısaca bu terim, insanların veya grupların, kısmen bu süreçlerin yabancılaşması veya erişilemezliği nedeniyle hayatlarını etkileyen değişim süreçlerine

⁷¹ Jeong, *Peacebuilding in Postconflict Societies*.

⁷² Duffield, *Global Governance and the New Wars*.

⁷³ Richmond and Franks, *Liberal Peace Transitions*.

⁷⁴ Mitchell, *Lost in Transformation*; Audra Mitchell, 'Conflict-in-Transformation: Phenomenology, Ethics and the Critique of the Liberalizing Peace', *International Peacekeeping* 17 (2009): s.: 667.

⁷⁵ Heathershaw, 'Unpacking the Liberal Peace'.

⁷⁶ MacGinty, 'Indigenous Peace-Making'.

⁷⁷ David Chandler, *Bosnia*; Iain King and Whit Mason, *Peace at Any Price: How the World Failed Kosovo* (London: Hurst and Company, 2006).

müdahale edememeleri veya üzerine dayandıkları temellerini değiştirememeleri anlamına gelir. Bu sorun, Žižek'in radikal değişim sorunsalı olarak tanımladığı şeyle ilgilidir.⁷⁸ Dönüştürücü süreçlere yakalananlar, bu mantığı bozan radikal değişimden ziyade, zaten içinde yer aldığı dinamiği yeniden ürettiği ölçüde değişimi etkileyebilir. Aynı zamanda, yukarıda Deleuze ve Guattari bağlamında ve referansla tartışılan toplumsal akışların "kırılmaları" ve "şizo" nosyonunda da eklenmiştir. Arendt, bu sorunun bir başka can alıcı imasının altını çiziyor: süreçlerin insan yaşamının giderek daha fazla alanına yayılması, ikincisinin ya da aktörlerin giderek daha güçsüz hale geldiği belirli geleneklerin, "dünyaların" ya da varoluş biçimlerinin yok edilmesine yol açabilir, aktörler kendi döngüsel mantığıyla hızla 'otomatikleşen' süreçlere karşı direnirler. Karşı konulmaz bir süreçte, söz konusu gruplar kendilerini bu "radikal kayıp" karşısında direnmek, mücadele etmek veya onu durdurmak için güçsüz hissedebilirler.⁷⁹

Bu sorunlar, barış inşasına ilişkin eleştirel literatürde bir dizi farklı şekilde gündeme getirilmektedir. En temel örneklerden biri "sahiplik" veya "faillik" sorunudur. Burada, yukarıda tartışılan eleştirel yazının iki ana dalı arasındaki ilişki koparak kesintiye uğruyor. Liberalizmden *gelen* eleştiri, yalnızca yeni inşa edilmiş yönetimlerin istikrarını garanti ettiği, liberal normların ve uygulamaların içselleştirilmesini yansıttığı veya uzun vadede kurumların yeniden üretilmesini sağladığı ölçüde barış süreçlerinin sahipliği duygusuyla ilgilidir.⁸⁰ Ancak liberalizmin eleştirisi, bu sorunu radikal değişim konusunu daha doğrudan ele almak için kullanır. Bu literatürde, sahiplik ve faillik sorunları çok sayıda yazar tarafından araştırılmaktadır.⁸¹ Kısacası, barış süreçleri tarafından dönüştürülen bireylerin bunlara *katılabiliseler* de -asında bu süreçlere katılımları gereklidir- barış sürecini başlatma, yönlendirme veya doğasını belirleme ve değiştirme açısından yüksek seviyede ve etkinlikte faillığe sahip olamayabilecekleri ileri sürülmektedir. Büyük ölçekli, kendi kendini idame ettiren süreçlerin egemenliği, öznelerin değişim karşısında bir çaresizlik duygusu algılamasına ve buna uyum sağlamak için yoğun bir baskıya ya da aslında onun temel yönünü ve öncüllerini destekleyen 'eleştirel' katkılarda bulunmalarına yol açabilir.⁸² İkinci sorun, bazı yazarlar tarafından dile getirilen bir güçlükte de kendini göstermektedir: bir değişim sürecinin doğasına ve gidişatına uyum gösteren bireyler ve gruplar, uymayanlardan daha fazla güç, meşruiyet ve hatta tahakküm elde edebilirler. Bosna Hersek ve Kosova'da olduğu gibi, uyum sağlamayan bireyler ve grupların iktidar ve otorite üreten ve dağıtan süreçlerin dışında kalması muhtemeldir.⁸³ Özetle, faillik ve sahiplenme eksikliği, karşı konulamazlık eğilimiyle doğrudan ilişkili iki sorunu yansıtır: değişim karşısında faillğin kaybı ve faillik söz konusu olduğunda, süreç boyunca onun radikal değişikliklerden ziyade "yapıcı eleştiri" ile sınırlandırılması gözlemlenmektedir. Bu sorunlar, Avrupa Birliği ve yerel devlet kurumları tarafından başlatılan kapsamlı barış inşası süreçlerinin bireylere dönüştürücü süreçlerde yer almaları ve bu süreçlerin nasıl gerçekleştirileceği konusunda 'danışma' yapmaları için bir dizi fırsat sağladığı Kuzey İrlanda örneğinde uygulamalı biçimde görünür kılınmıştır, söz konusu süreçlerle çelişen veya bunlara meydan okuyan faaliyetleri gerileme ve hatta suç biçimleri olarak sınıflandırır.⁸⁴ Bu yaklaşımın, birçok direniş veya eleştiri biçimini yasaklamak ve onları normatif anlamlarından arındırmak gibi çift etkisi vardır.

⁷⁸ Butler, Laclau and Žižek, *Contingency, Hegemony, Universality*.

⁷⁹ Mitchell, *Lost in Transformation*.

⁸⁰ Jeong, *Peacebuilding in Postconflict Societies*; Doyle and Sambanis, *Making War and Building Peace*.

⁸¹ Oliver P. Richmond, *Peace in International Relations* (Oxon.: Routledge, 2008); Duffield, *Development, Security and Unending War*; Chandler, *Empire in Denial*; Michael Pugh, Neil Cooper and Mandy Turner, *Whose Peace?* (London: Palgrave, 2008); Putnam, *Bowling Alone*.

⁸² Mitchell, *Lost in Transformation*.

⁸³ Richmond and Franks, *Liberal Peace Transitions*; Chandler, *Empire in Denial*.

⁸⁴ Mitchell, 'Conflict-in-Transformation', s.: 667.

Ayrıca, barış inşa programlarının Doğu Timor'dan Mozambik'e⁸⁵ kadar uzanan bağlamlarda yerel, alışılmış veya geleneksel uygulamaları yerinden etme, değiştirme ve hatta yok etme eğilimi, dışarıdan tasarlanmış dönüştürücü süreçlerin yeni yerelliklere yayılmasının bir sonucu olabilir. Bu yazarların öne sürdüğü gibi, bu genellikle doğası gereği şiddet içeren veya barışın kalitesine zarar veren durumlarla sonuçlanabilen barış sürecine karşı direnişle karşılaşılır. Bu durumda söz konusu direniş, yukarıda tartışılan değişim karşısında hissedilen güçsüzlük duygusuna verilen bir yanıt olarak ele alınabilir. Aynı zamanda, sürecin doğası, bu yerel fenomenlerin geri kazanılamayan yıkıcı güçlerini serbest bırakabilir. Bazı durumlarda, kayıpların kendisi veya kayıplardan ileri gelen tehdit, şiddetin temeli olabilir.⁸⁶ Bu sorunlar, uluslararası barış inşacılarının norm ve uygulamalarının yerel gruplar ve bireyler tarafından benimsendiği ölçüde kesinlikle bir ilişkisellik barındırır da, bu ilişki aslında bir semptomdur. Bunun altında yatan neden, sürecin temelde karşı konulmaz doğasında bulunabilir.

Son olarak, sürecin barış olarak ve süreç karşıtlığının şiddet olarak inşa edilmesinin, elde edilen barışın kalitesi ve şiddetli çatışma biçimlerinin kalıcılığı üzerinde önemli etkileri olabilir. Barış müdahaleleri, şiddeti ortadan kaldırmaktan çok, şiddetin canlanıp uygulanabileceği yeni biçimler ve etik çerçeveler sağlar.⁸⁷ Aynı zamanda, şiddetin süreçle doğrudan karşılaştırıldığı, yukarıda açıklanan ontolojik kayma, süreci kesintiye uğratarak bozan tüm eylem veya olayların şiddet olarak deneyimlendiği bir duruma yol açar, yani tüm radikal değişim biçimleri (kademeli değişimin ve yapıcı eleştirinin aksine) potansiyel olarak bu kategoriye girer. İlk sorun, barış inşası süreçlerine içkin şiddet biçimlerine yansır. Mitchell,⁸⁸ barış süreçlerine ve girişimlerine karşı çıkmamanın bir yolu olarak, çatışma sonrası şiddetin, politika oluşturma veya uzlaşma süreçlerini "kısa devre" yapmak suretiyle tasarlanmış stratejik saldırılar yoluyla yürürlüğe girebileceğini savundu. Örnekler, spontane ayaklanmalardan, gençlik şiddetine ve politika oluşturma süreçlerinden eleştirel olarak imtina etmeye kadar uzanmaktadır. Daha yaygın bir argüman, barış anlaşmalarının oluşturulması ve barış inşası müdahalelerinin uygulanması sırasında sıklıkla meydana gelebilecek şiddet içeren "isyanlar" bağlamında öne sürülür.⁸⁹ 1999 ve 2001 yılları arasında NATO'nun askeri müdahalelerini ve Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Birliği'nin Kosova'daki insani çabalarını izleyen şiddet olaylarındaki artış bunun başlıca örneğidir.⁹⁰ Roland Paris'i dönüşüm sürecindeki demokrasilerin bazen doğal olarak riskli ve tehlikeli olduğunu tartışmaya iten de bu sorundur.⁹¹ Benim tartışmak istediğim husus bu komplikasyonların en azından kısmen, sürece sadece kendi baskın normları ve süreçsel mantıkları açısından bakarak değil, radikal bir şekilde meydan okuma olduğunda şiddeti (veya süreç karşıtlığını) gerektirdiği gerçeğiyle açıklanabileceğidir. Anılan radikal anlaşmazlıkları ifade etmeye veya barış inşası söyleminin parametrelerini değiştirmeye yönelik davranışların - örneğin, ilgili aktörler arasındaki barış görüşmelerinin bozulmasının veya onları çevreleyen şiddetin - şiddetli ve dolayısıyla kabul edilemez olarak görülmesine neden olabilir. Bu sorun, itiyadi suç veya ısrarcı/kalıcı şiddet başlıklarına ilişkin olarak barış inşası literatüründe sınırlı bir şekilde ele alınmıştır.⁹² Ancak, barış inşası mantığının, karşılaştıkları süreçlerin doğasını, mantığını veya tezahürlerini benimseyen belirli şiddet biçimlerini gerçekte nasıl üretebileceği veya teşvik edebileceği konusunda alınacak çok uzun yolumuz var.

---

⁸⁵ MacGinty, 'Indigenous Peace-making'; Duffield, *Development, Security and Unending War*; Richmond and Franks, *Liberal Peace Transitions*.

⁸⁶ Mitchell, *Lost in Transformation*.

⁸⁷ a.g.e.

⁸⁸ Mitchell, 'Conflict-in-Transformation'.

⁸⁹ Sriram, *Peace as Governance*.

⁹⁰ King and Mason, *Peace at Any Price*.

⁹¹ Paris, *At War's End*.

⁹² Richmond and Franks, *Liberal Peace Transitions*; Sriram, *Peace as Governance*.

Sonuçlar

Ana akım barış inşasının temel süreçsel mantığı iki büyük sorunu ortaya çıkarır: barışı süreç olarak çerçevelemekle ilişkili yabancılaşma ve karşı konulmazlık ve şiddeti süreç karşıtı olarak inşa etmenin riskleri. Bu sorunlar – öncelikle yabancılaşma, karşı konulmazlık ve süreçlere tepki veren veya süreçleri taklit eden şiddet biçimleri – barış inşası eleştirmenleri tarafından tanımlanan meşruiyet, faillik, sahiplik, gerçek değişim ve itiyadi suç veya ısrarlı ve kalıcı şiddet konularını sadece tanımlamaktan ziyade açıklamaya yardımcı olabilir. Çıkarımlar güçlkle algılanan incelikte ama önemlidir: eğer amaç barış inşası operasyonlarının acil eksikliklerini ele almak ve/veya daha iddialı bir şekilde barış inşasının yeni biçimlerini hayal etmekse, söz konusu normları ya da bunların uygulanmasındaki etkililiği ve doğruluğu değiştirmek yeterli değildir. Bunun yerine, barışın olası post-liberal versiyonlarını tasavvur ederken, sürecin (bu çağdaş modelin) ötesindeki barış potansiyelini değerlendirmek gerekli olabilir.

Bu çok önemli bir soruyu gündeme getiriyor: Barışın süreç temelli versiyonunun ötesinde hangi alternatifleri hayal edebiliriz? Daha da önemlisi, bu analizin barış inşasına nasıl yaklaşıldığı ve hayata geçirildiği konusunda ne gibi önermeleri var? Bu makalede geliştirilen bakış açısından, süreçsel mantık silsilesi baskın bir çerçeve oluşturduğundan, sürecin ötesindeki alan tanım gereği bir "boşluk"tur,⁹³ gerçekleşmez ve bu nedenle tarif edilemez. Ayrıca, olayların tartışılmasının önerdiği gibi, bu tür alternatif barış biçimlerinin soyut mantık yerine eylem yoluyla keşfedilmesi gerekebilir. Gerçekten de, yukarıda tartışıldığı gibi, sürecin ötesinde barışı düşünmeye yönelik önemli bir adım, barışı yaratma görevinin talep ettiği değişiklikleri meydana getirebilecek çeşitli biçimleri ve bunların olanaklılık koşullarını hayal etmeye çalışmaktır. Ancak, bu süreç modelinin ötesinde barışı hayal etmeye yönelik bazı ilk adımları atmak mümkündür. Başlangıç noktaları, yukarıda tartışılan sürecin iki ana veçhesinde okunabilir.

Öncelikle sürecin barışın temeli olarak kabul edilmesi yeniden gözden geçirilmelidir. Bu yaklaşımın temel sorunu, barışı neredeyse yalnızca söz konusu süreçlerle ve bunlara katkıda bulunan (veya en azından bozmayan) süreçlerle aynı kefeye koymasındadır. En önemlisi, belki de barışın yalnızca işleyen bir süreç olarak kavramsallaştırılmasına gerek yoktur, barış 'eylemleri' ve hatta 'barışçıl olaylar' (bunların kendileri barış inşası girişimleriyle ilgili olarak şiddet içerikli olarak görülebilir) tasavvur etmek mümkün olabilir- barış normlarının oluşturulduğu ve kurulduğu anlar ele alınmalıdır. Çatışma dönüşümü üzerine bazı yazarlar, belirli etkileşim ve söylem biçimlerinden barışın "ortaya çıkışını" tartışırken bu fikirle flört ediyor gibi görünüyor,⁹⁴ ancak daha sonra onu, bu tür anları teşvik etmeyi amaçlayan iletişimsel ve etkileşimli süreçlerin tasarımı kapsamında daraltıyorlar. Başka bir deyişle, barışın kendisi bir olay olarak yeniden kavramsallaştırılabilir veya yeni yönetim biçiminin unsurlarının -belki aynı anda, bir arada ya da hatta birbirleriyle rekabet halinde- tasavvur edildiği ya da gerçekleştiği bir dizi kopuk ve nihayetinde yıkıcı anlar olarak yeniden kavramsallaştırılabilir.

İkincisi, Arendt'in eleştirisinin uyardığı üzere sürecin *ötesinde* barışın *süreçsiz* barış anlamına gelmesi gerekmez, bir süreci kesintiye uğratan herhangi bir eylemin kendi sürecini başlatmaktan kaçınması pek olası değildir. Bunun yerine, sürecin doğası, egemenliği ve siyasete ne ölçüde nüfuz ettiği, olaylara, anlara ve süreci bozan diğer unsurlara barış çerçevesinde izin verecek şekilde revize edilebilir. Başka bir deyişle, belki de barış inşası süreci kesintiye uğramalı, hatta kopmalıdır, hemen kapsayıcı bir süreç dahilinde yeniden emilmeden düşe kalka ilerlemeli ya da aşırı şiddetin sona erip de eylemlilik yeniden mümkün olduğunda çoklu, eşzamanlı ve hatta çelişkili girişimleri içeren yeni bir Arendtyen 'dünya' kurulmalıdır. Yukarıdaki yazarların birçoğunun tartıştığı doğrultuda bozulma zaten

⁹³ Badiou, *Being and Event*.

⁹⁴ Galtung, *Peace by Peaceful Means*; Jabri, *Discourses on Violence*; Lederach, *Moral Imagination*.

sürecin kurucusudur. O halde, daha radikal bozulma ve kopuş biçimlerini -yani, Žižek'in tartıştığı gibi, mevcut süreçlerin yerini alan ya da onları gölgede bırakan ya da ontolojik temellerini değiştirenleri- potansiyel olaylar ya da yeni yolların varlıkları ortaya çıktığı eylemler olarak görmek uzun soluklu bir adım olmayabilir. Bu anlamda barış, süreci kesintiye uğratan bu tür eylem veya olayların yokluğu olarak değil, bu süreçlerin eyleme ve müdahaleye konu olabileceği, yeni, çoğul bir dünyanın gerçekleştirilebileceği koşullar olarak çerçeveselendirilmelidir. Bu nedenle, bu tür olaylar karşısında açık tavır takınmak barış inşası için gerekli olabilir. Bu bağlamda uygulamalı örnekler arasında, barış süreçlerinde meydana gelen bazı aksaklıkların yeniden düşünülmesi, örneğin taraflar arası görüşmelerin bozulması, şiddet veya bunları çevreleyen protestolar, bazı grupların barış inşa programlarına katılma konusundaki isteksizlikleri ve hatta kilit aktörler veya belirli kamusal düzensizlik biçimleri arasında kendi kamusal tartışmalarını başlatmaya direnç göstermeleri sıralanabilir. Yukarıda bahsedilen politik ekonomi alanındaki yazarlar da dahil olmak üzere bazı eleştirel teorisyenler, bu olayların sadece "bilgi sızdırma" faaliyeti değil, direniş içerebileceğini iddia ediyor.⁹⁵ Benim iddiam bir anlamda daha güçlü: sadece direnişi değil, aynı zamanda barış inşacıları tarafından tasavvur edilenlerle çatışabilecek veya rekabet edebilecek insani dünyanın yeni unsurlarının "kurulmasını" da içerebilir. Sürecin ötesinde barışa yönelik bir yönelim, onları mutlaka 'başarısızlıklar' veya müdahalenin çöküşü veya mutlak suretle reddedişe dayanan direniş eylemleri olarak değil, daha ziyade kapsamlı süreçlere dayalı bir müdahaleye radikal bir yanıt ve bir müdahale girişimi olarak okuyacak ve karşısında barış inşası aktörlerinin önerdiğinden farklı bir dünya bulacaktır. Barış inşası süreçlerini toparlamak ve telafi etmek için acele etmektense,⁹⁶ bu eylemlerin ortaya çıkardığı bazı değişikliklerin veya eleştirilerin yeni yönetim biçimini şekillendirmesine müsaade etmek gerekebilir. Bununla birlikte, sürece karşı bu minvalde bir yönelim, barış inşası aktörleri tarafından tanımlandığı gibi, çatışmalı, dinamik ve potansiyel olarak liberal olmayan veya kesinlikle demokratik olmayan bir barış versiyonuna yol açabilir.

Bu makalede öne sürülen argümanlar, barış fikirlerini çağdaş ana akım barış inşasının temelini oluşturan süreçsel mantığın ötesinde, hatta daha "özgürleştirici" dönüştürücü versiyonlarında bile takip etmenin hem mümkün hem de arzu edilir olduğunu öne sürüyor.⁹⁷ Bu, yeni barış 'modelleri' formüle etmeyi değil, mevcut süreçlerin yaratıcı yollarla bozulmasına müsaade etmeyi gerektirir. Barış inşasının sadece sorunsuz işleyen dönüştürücü süreçler olarak değil, aynı zamanda dünyanın yeni unsurlarını kurmak için bu süreçleri bozan veya kökten muhalif olan olaylar olarak da kavramsallaştırılması önerilmektedir. Buna karşılık, bu eylemler salt "olumsuz" barışa ya da yapısal şiddete direniş ya da tepki olarak değil,⁹⁸ çoğulluğun "kurulması" ya da gerçekleşmesi olarak görülmelidir. Barış inşası süreçlerinden çıkar sağlamak veya işlevlerini bozmak için tamamen araçsal olarak kullanılan şiddet eylemlerinden ayrı tutulmalıdırlar. Aslında, şiddetin bu araçsal biçimlerinin çoğu (örneğin savaş ağalığı, siyasi yolsuzluk ve insan veya uyuşturucu kaçakçılığı) barış süreçlerini akamete uğratmaz, aksine onlardan beslenir ve bu süreçlerin sürdürülmesi için koşulları yaratır. Ancak bu ideal durum ancak kamusal alanda eyleme izin verilen ve şiddet olarak algılanmanın ve cezalandırılmanın olmadığı ya da şiddetin araçsal biçim almadığı bir ortamda gerçekleştirilebilir. Bu perspektiften bakıldığında, sürecin ötesinde barış, kelimenin tam anlamıyla, verili mantık silsilesini bozan ve değiştiren 'barışçıl eylemler' veya 'barış olayları'nda, barış inşasının süreçsel mantıklarının ötesinde, eylemin dışarı çıkmasına izin verilen koşulları ve nihayetinde yeni ve çoğul dünyaları yaratmayı içerecektir.

⁹⁵ Pugh, 'Transformation in the Political Economy of Bosnia since Dayton', s.: 448; Duffield, *Development, Security and Unending War*.

⁹⁶ Lefebvre, *Critique of Everyday Life*.

⁹⁷ Richmond, *The Transformation of Peace*.

⁹⁸ Galtung, *Peace by Peaceful Means*.

Audra Mitchell, St Andrews Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırmaları Merkezi'nde Araştırma Görevlisidir